

ПРОБЛЕМИ МОВОЗНАВСТВА ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 811.161.2'282(477.52/6)

I. В. Гарбера

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри загального та прикладного мовознавства
і слов'янської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса

КОНЦЕПТ ЛЮДИНА У ФРАЗЕОЛОГІЇ СХІДНОСТЕПОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК: ВТОРИННА СЕМІОТИЧНА СИСТЕМА

У статті висвітлено теоретико-прикладні питання культурного кодування, схарактеризовано вторинну семіотичну систему концепту людина у фразеології східностепових українських говірок з ґрунтовним описом лексико-семантичних варіантів репрезентантів культурних кодів.

Ключові слова: вторинна семіотична система, концепт людина, фразеологія східностепових українських говірок, лексико-семантичний варіант, код культури.

Постановка проблеми. Оскільки жива, народна мова діалектів відбиває найсучаснішу етнокультурну ситуацію окремих територій країни, потужним засобом вербалізації концепту є ареальна фразеологічна одиниця. Культурне кодування постає інструментом дослідження ареальної фразеології та одним із потенційних засобів структурування концепту. У такий спосіб можна уточнювати й доповнювати методику аналізу концептів у фразеології шляхом репрезентації системи кодів культури, що розширює знання механізмів і закономірностей мовної концептуалізації. Аналіз концепту *людина* у фразеології східностепових українських говірок робить належний внесок в опрацювання проблем культурного кодування та національно-культурної специфіки концепту *людина* в україністиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Культурне кодування (або вторинна семіотична система) постає нині одним із найактуальніших аспектів лінгвокультурологічних студіювань у вітчизняному та закордонному мовознавстві (Ж. Краснобаєва-Чорна [6; 7], В. Маслова [10; 11; 12], Н. Толстой [20] і С. Толстая [19] та інші). Фразеологія яскраво відображає своєрідність мови та культури, що зумовлює особливу ува-

гу лінгвістів до фразеологічного фонду мови як індикатора універсального й самобутнього в національно-мовній картині світу (Р. Батсурен [2], В. Телія [17; 18] та інші). Важлива роль у цьому аспекті належить компонентам фразеологізмів, що виступають репрезентантами кодів культури. Наприклад, соматизми представляють соматичний код культури, зоосемізми та фітокомпоненти – біоморфний, із розподілом на рослинний і зооморфний (за класифікаціями В. Красних [8; 9] і О. Селіванової [14; 15; 16]); метеокомпоненти – природний (за класифікацією Л. Савченко [13]); колоративи – колоративний, числові компоненти – квантитативний (за класифікаціями Г. Багаутдінової [1], Л. Савченко [13]); назви харчових продуктів та страв – гастрономічний (за класифікацією М. Ковшової [3; 4; 5]) тощо. Під «кодом культури» розуміємо зумовлену культурою мережу членування, категоризації, оцінок світу (В. Красних [8; 9], О. Селіванова [14; 15; 16]) або систему знаків, що репрезентують культурні смисли (В. Телія [17; 18], Л. Савченко [13]). І. Чибор слушно зауважує, що код культури як вторинна знакова система акумулює ціннісний для культури зміст і функціонує як спосіб опису світогляду лінгвоспільноти [21].

Мета статті – виявити й окреслити специфіку концепту *людина* у фразеології східностепових українських говірок із опертям на систему кодів культури.

Виклад основного матеріалу. Під кодом культури у статті розуміємо вторинну знакову систему, що структурує, категоризує, оцінює матеріальний та духовний світи людини, й репрезентована різними етнокультурно маркованими мовними одиницями (в нашому дослідженні – близько 1000 фразеологічних одиниць, зібраних експедиційним шляхом у смт Новотроїцьке, смт Ольгінка Волноваського району Донецької області).

Виокремлення кодів культури на матеріалі фразеології східностепових українських говірок здійснено в такі етапи: 1) аналіз структури ареальної фразеологічної одиниці, виділення у її складі лексеми-показника культурного коду; 2) аналіз семантики ареальної фразеологічної одиниці, формулювання лексико-семантичного варіанта (ЛСВ), репрезентованого виділенням кодом культури; 3) об'єднання виокремлених лексико-семантичних варіантів (отже, й ареальних фразеологічних одиниць, що їх репрезентують) у групи відповідно до (навколо) показника культурного коду, що реалізований за допомогою них; 4) об'єднання виокремлених показників коду культури у більші тематичні групи (соматичний, предметний, зооморфний, антропний, фітоморфний тощо).

Отже, було виокремлено 18 кодів культури: 1) соматичний (частини тіла людини (рідше – тварини) й продуктів її життєдіяльності); 2) предметний (предмети побуту, одягу, житла); 3) зооморфний (тварини, земноводні, птахи, комахи); 4) антропний (номінації людини); 5) фітоморфний (рослини, дерева, квіти, плоди); 6) природний (явища природи, стихії, об'єкти ландшафту); 7) гастрономічний (страви, харчові продукти); 8) духовний (моральні й культурні цінності); 9) квантитативний (числа, одиниці виміру); 10) темпоральний (часові відрізки); 11) міфологічний (релігійні і надприродні уявлення, герої міфів, казок, легенд, літературних творів); 12) акціональний (дії, процеси); 13) сенсорний (фізичні відчуття й емоції, почуття, стани); 14) спатіальний (простір); 15) кваліфікативний (риси характеру людини); 16) мовленнєвий (вербальне мовлення, спілкування); 17) колоративний (кольори); 18) геометричний (геометричні тіла, фігури).

Найбільш репрезентативним є соматичний код культури: 1) **голова** – ЛСВ 'головний біль' (*аж голова тріщить (у кого); голова аж гуде (в кого); голова розривається (в кого); голова як не лопне (в кого); гуде в голові (в кого)*); ЛСВ 'досвідчена людина' (*бита голова*); ЛСВ 'дурнувата людина' (*бичача голова; в голові аж дзвенить (у кого); в голові стрижено (в кого)*); ЛСВ 'загострити увагу' (*втовкти в голову*); ЛСВ 'бути дурним' (*головою вдаритися*); ЛСВ 'збожеволіти' (*зірватися вниз головою*); ЛСВ 'шибайголова' (*одірви голову й вибрось*); 2) **вухо** – ЛСВ 'стан після почутих лайки, брехні, дурниць' (*аж вуха в'януть (у кого)*); ЛСВ 'процес напруженого мислення' (*аж вуха горять (у кого)*); ЛСВ 'слухове відчуття після сильного вибуху, удару грому' (*аж у вухах заляцало (в кого)*); ЛСВ 'уважно слухати' (*вуха настобурчити*); ЛСВ 'набриднути розмовами' (*підсісти на вуха*); ЛСВ 'спокійна людина' (*хоч у вухо стрель (кому)*); 3) **око** – ЛСВ 'зорове відчуття після сильного удару' (*аж в очах замиготіло (в кого)*); ЛСВ 'бути голодним' (*аж на очі нічого не бачити*); ЛСВ 'відчуття від погляду на щось дуже яскраве' (*аж очі виїдає (кому)*); ЛСВ 'бути флегматичним' (*і ходити з заплющеними очима*); ЛСВ 'виснажена людина' (*одні очі остались (у кого)*); ЛСВ 'безхарактерна людина' (*хоч ширнути межі очі (кому)*); 4) **шкура** – ЛСВ 'відчуття сильного холоду' (*аж гусяча шкура вилізла (в кого)*); ЛСВ 'еґоїст' (*товста шкура*); ЛСВ 'шибайголова' (*шкура барабаняча*); ЛСВ 'знервована людина' (*шкура горить (на кому)*); 5) **губа** – ЛСВ 'бути пихатим' (*балакати крізь губу*); ЛСВ 'сказати й причаїтися' (*укусити й губи поховати*); ЛСВ 'говорити знехотя' (*через губу не плюнути*); 6) **кістка** – ЛСВ 'бути худим' (*кістками торохтіти*); ЛСВ 'бути без сил' (*кісток не чути*); ЛСВ 'бути жадібним і жорстоким' (*ковтнути з кістками і не вдавється*); 7) **ніс** – ЛСВ 'засоромлена людина' (*аж ніс почервонів (у кого)*); ЛСВ 'сильне потрясіння' (*аж у носі закрутило (в кого)*); ЛСВ 'виснажена людина' (*в носі кругло (в кого)*); 8) **палець** – ЛСВ 'бути лінивим' (*зря й пальцем не шевельнути*); ЛСВ 'сміятися без причини' (*з пальця сміятися*); ЛСВ 'досвідчений' (*не пальцем деланий*); 9) **язик** – ЛСВ 'мовчати' (*мов язик одкусити*); ЛСВ 'мовчазна людина' (*язика не розв'язати (кому)*); ЛСВ 'розмовляти заради задоволення' (*язиком плескати*); 10) **башка** – ЛСВ 'досвідчена людина' (*бита-перебита башка*); ЛСВ 'некмітлива людина' (*солом'яна башка*);

11) **груди** – ЛСВ ‘засмучена людина’ (аж груди розпирає (кому)); ЛСВ ‘засдрісна людина’ (груди розпухли (в кого)); 12) **живіт** – ЛСВ ‘голодна людина’ (аж за живіт тягне (в кого)); ЛСВ ‘біль у животі’ (взяло за живіт (кого)); 13) **жила** – ЛСВ ‘здорова людина’ (волова жиля (в кого)); ЛСВ ‘уміла людина’ (майстрова жиля (в кого)); 14) **кишка** – ЛСВ ‘голодна людина’ (аж кишки болять (у кого); кишки злиплися (в кого)); ЛСВ ‘бурчання в животі від голоду’ (кишки сваряться (в кого)); 15) **нога** – ЛСВ ‘бути втомленим’ (і ноги не підняти; тіки на ногах стоять; тіки ноги тягати); ЛСВ ‘біль у ногах від втоми’ (ноги аж гудуть (у кого)); 16) **рана** – ЛСВ ‘улесливий’ (солодкий, хоть до рани прикладай); ЛСВ ‘сказати й причаїтися’ (укусити й залізати рану); 17) **рот** – ЛСВ ‘вжити що-небудь натщесерце перед тим, як випити горілки чи вина’ (в роті засмачити); ЛСВ ‘бути брехливим’ (як дихнути ртом, так і брехнути); 18) **рука** – ЛСВ ‘невміла людина’ (не туди руки стирчать (у кого)); ЛСВ ‘талановита людина’ (усе в руках горить (у кого)); 19) **серце** – ЛСВ ‘сильне потрясіння’ (аж серце зайшлося (в кого)); ЛСВ ‘слухове відчуття після сильного вибуху, удару грому’ (аж серце закалатало (в кого)) та ін.

Не менш широко представлений предметний код культури: 1) **віник** – ЛСВ ‘дурний’ (прибитий сирим віником); ЛСВ ‘жвава людина’ (драний віник); ЛСВ ‘безхарактерна людина’ (хоч віник зв’яжи (з кого)); 2) **тормоз** – ЛСВ ‘божевілля’ (зірватися з тормозів; тормоза отказали (в кого)); ЛСВ ‘заспокоїтися’ (нажати на тормоз); 3) **валянок** – ЛСВ ‘простакуватий чоловік’ (сибірський валянок); ЛСВ ‘старий залицяльник’ (сивий валянок); 4) **горщик** – ЛСВ ‘бути бідним’ (варити в дірявому горщику); ЛСВ ‘бути хитрим і досвідченим’ (у горщику танцювати й не перекинути); 5) **дошка** – ЛСВ ‘бути близьким до смерті’ (дошки збирати); ЛСВ ‘худя людина’ (пральна дошка); 6) **дрючок** – ЛСВ ‘сутулий чоловік’ (дрючок горбатий); ЛСВ ‘смілива людина’ (і дрючком не злякати (кого)); 7) **криша** – ЛСВ ‘дуже високий’ (вищий криші); ЛСВ ‘божевільна людина’ (криша поїхала (в кого)); 8) **сорочка** – ЛСВ ‘старанна людина’ (аж сорочка змокріла (в кого)); ЛСВ ‘налякана людина’ (аж сорочка пополотніла (в кого)) та ін.

Досить продуктивними постають зооморфний код культури: 1) **жаба** – ЛСВ ‘засмучена людина’ (жаба даве); ЛСВ ‘зла жінка’ (жаба пупирчає); ЛСВ ‘мовчати’ (мов жабу ковтнути); 2) **кінь** – ЛСВ ‘дивак’ (кінь педальний); ЛСВ

‘гладка людина’ (на конях не об’їдеш); ЛСВ ‘худя й зла людина’ (те, що коней кусає); 3) **коза** – ЛСВ ‘гордовита людина’ (і на рябій козі не під’їхати); ЛСВ ‘голодна людина’ (кози лижуть); ЛСВ ‘гордовита людина’ (на блатній козі проїхатися); 4) **курка** – ЛСВ ‘дивак’ (аж кури сміються); ЛСВ ‘безхарактерна людина’ (і кури загребуть); ЛСВ ‘неохайна жінка’ (курка общипана); 5) **собака** – ЛСВ ‘дуже відома людина’ (всі собаки знають); ЛСВ ‘дуже розгніватися’ (гавкати як скажена собака); ЛСВ ‘нездара’ (тіки собак ганяти) тощо; антропний код культури: 1) **людина** – ЛСВ ‘безхарактерна людина’ (безхребетна людина); ЛСВ ‘недоумкувата людина’ (малохольна людина); ЛСВ ‘не зичити добра нікому, зокрема й собі’ (ни собі ни людям); 2) **баба** – ЛСВ ‘пліткарка’ (баба базарна); ЛСВ ‘сумнівне джерело інформації’ (ОБС (одна баба сказала)); 3) **дівка** – ЛСВ ‘повія’ (посьолочна дівка); ЛСВ ‘дівчина на виданні’ (спіла дівка); 4) **мертвяк** – ЛСВ ‘вперта людина’ (і мертвяк заговорить (у кого)); ЛСВ ‘наляканий чоловік’ (ні живий ні мертвяк) тощо; фітоморфний код культури: 1) **дуб** – ЛСВ ‘дурнувата людина’ (дуб дубом; дуб сосновий); ЛСВ ‘сказати щось безглузде’ (з дуба впасти); 2) **гречка** – ЛСВ ‘зраджувати’ (в гречку стрибати); ЛСВ ‘некрасивий’ (гречкою притрушений); 3) **яблучко** – ЛСВ ‘недосвідчена людина’ (ще недоспіле яблучко); ЛСВ ‘вагітна жінка’ (яблучко пузате) тощо; природний код культури: 1) **вода** – ЛСВ ‘друзі’ (водою не розмити (кого)); ЛСВ ‘бути спритним’ (і з брудної води чистим вийти); ЛСВ ‘лінива людина’ (ні за просту воду); ЛСВ ‘здорова людина’ (треба воду возити (на кому)); ЛСВ ‘засмучений’ (у воді вмочений); 2) **вітер** – ЛСВ ‘худя людина’ (вітер зламає (кого)); ЛСВ ‘виснажена людина’ (вітром носе (кого)); ЛСВ ‘легковажна людина’ (дми-вітер); ЛСВ ‘бути худим’ (за вітром хилитися) тощо; гастрономічний код культури: 1) **дріжджі** – ЛСВ ‘мерзнути’ (продавати дріжджі); ЛСВ ‘гладка людина’ (рознесло як на дріжджах (кого)); 2) **борщ** – ЛСВ ‘весело сміятися’ (наїстися смішного борщу); 3) **вареник** – ЛСВ ‘гладка людина’ (товстий вареник) тощо; духовний код культури: 1) **душа** – ЛСВ ‘стривожена людина’ (душа тіліпається); ЛСВ ‘вжити що-небудь натщесерце перш ніж випити горілки чи вина’ (душу закислити); ЛСВ ‘добра людина’ (на душу багатий); 2) **ум** – ЛСВ ‘хитрувати’ (вивіряти ума); ЛСВ ‘розумна людина’ (живий ум (у кого)); ЛСВ ‘егоїст’ (сам собі на умі); 3) **розум** – ЛСВ ‘збожеволіти’ (з розу-

му здуріти); ЛСВ 'стати дурним через старість' (розум вистаріти) та ін.

До малочисельних кодів культури належить і решта зафіксованих кодів, а саме: квантитативний (два – ЛСВ 'добре вихована дитина' (два буде (з кого)); ЛСВ 'гладка людина' (два на два)), темпоральний (год – ЛСВ 'стара людина' (в роках); ЛСВ 'примхлива стара людина' (годи накривають (кого))), міфологічний (смерть – ЛСВ 'виснажена людина' (смерть погуляти випустила (кого); смерть ходяча); ЛСВ 'млява людина' (тільки по смерть посилати (кого))), акціональний (хід – ЛСВ 'бути флегматичним' (спати на ходу)), сенсорний (гнів – ЛСВ 'гніватися' (класти гнів)), спатіальний (куток – ЛСВ 'позитивна людина' (хоч став у святий куток (кого) та молись)), кваліфікативний (характер – ЛСВ 'знайти спільну мову' (підійти під характер)), мовленнєвий (брехня – ЛСВ 'брехати' (брехні розводить)). Колоративний і геометричний коди представлені лише в рамках так званих міжкодових переходів, де поєднані з соматичним, зооморфним, предметним, міфологічним, темпоральним тощо (наприклад, 1) «**крокодилиця + зелений**» (ЛСВ 'зла жінка' крокодилиця зелена); 2) «**чорний + галка**» (ЛСВ 'темні плями перед очима' чорні галки літають (у кого)); 3) «**голубий + кров**» (ЛСВ 'заможна й впливова людина' голуба кров (у кого)); 4) «**рот + чорний**» (ЛСВ 'лайлива людина' у роті чорно (в кого)); 5) «**шарик + ролік**» (ЛСВ 'дурнувата людина' шарики за роліки заходять (у кого)); 6) «**аїст + круг**» (ЛСВ 'новонароджений' аїст круг зробив (у кого)); 7) «**червоний + писанка**» (ЛСВ 'вродлива дівчина' червона писанка); 8) «**гівно + куля**» (ЛСВ 'погана людина' як із гівна куля); 9) «**весна + зима + шарик**» (ЛСВ 'дурнувата людина' там весна, там зима, а тут шариків нема); 10) «**змія + жовтий + око**» (ЛСВ 'підступна жінка' змія з жовтими очима); 11) «**сатана + зелений + око**» (ЛСВ 'зла людина' сатана з зеленими очима); 12) «**три + день + макака**» (ЛСВ 'неохайна людина' три дні макаки лиськали (кого))).

Висновки і пропозиції. Код культури – це універсальна вторинна знакова система, що структурує, категоризує, оцінює матеріальний та духовний світи людини, та репрезентована в різних етнокультурно маркованих ареальних фразеологічних одиницях. Міжкодовий перехід – дифузона зона, де умовно визначені межі кодів культури взаємопроникають. Важливість

певного коду культури визначується кількісними показниками ареальних фразеологічних одиниць-репрезентантів із таким заповненням концептуального простору: соматичний (16,99%), предметний (14,89%), зооморфний (9,21%), антропний (7,37%), фітоморфний (3,83%), природний (3,68%), гастрономічний (2,12%), духовний (1,84%), квантитативний (1,7%), темпоральний (1,7%), міфологічний (1,42%), акціональний (1,27%), сенсорний (1,27%), спатіальний (1,13%), кваліфікативний (0,42%), мовленнєвий (0,28%), міжкодові переходи двокомпонентні (27,9%) та трикомпонентні (2,98%). Вторинна семіотична система аналізованого концепту утворюється соматизмами, зооморфізмами, фітоморфізмами, числовими компонентами, міфологемами, онімами, колоративами, лексемами з темпоральною та просторовою семантикою тощо і становить близько 1 000 одиниць.

Дослідження даних засвідчує, що: 1) коди культури маніфестують свої сутнісні моменти в «чистому» вигляді в 69,12%, в інших випадках (30,88%) актуалізовано міжкодові переходи; 2) соматизми мають найбільший діапазон асоціативних зв'язків і, відповідно, найбільшу фразеотворчу активність, що дає змогу позиціонувати соматизми найбільш доступним і вивченим об'єктом спостереження людини; 3) майже 75% показників вторинної знакової системи постають унікальними та наділені 1 ЛСВ, що зумовлено самобутністю ареальної фразеології; 4) колоративний і геометричний коди представлені лише в рамках міжкодових переходів.

Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому вивченні концепту людина в українській діалектній фразеології з розширенням ареалів студіювання, що уможливить здійснення вичерпного опису аналізованого концепту у фразеології сучасної української мови.

Список використаної літератури:

- Багаутдинова Г. Человек во фразеологии: антропоцентрический и аксиологический аспекты: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.20. Казань, 2007. 45 с.
- Батсурэн Р. Отображение универсальных и этноспецифических черт языковой картины мира в фразеологических фондах английского, русского и монгольского языков (на материале фразеологизмов-соматизмов и зоонимов): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Саратов, 2010. 26 с.

3. Ковшова М. Анализ фразеологизмов и коды культуры. Известия РАН. Серия литературы и языка. М., 2008. Т. 67, № 2. С. 60–65.
4. Ковшова М. Семантика и прагматика фразеологизмов: лингвокультурологический аспект: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19. М., 2009. 48 с.
5. Ковшова М. Лингвокультурологический метод во фразеологии: коды культуры. М.: Либроком, 2012. 453 с.
6. Краснобаева-Чорна Ж. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту життя в українській фраземіці). Українська мова. 2009. № 1. С. 41–52.
7. Краснобаева-Чорна Ж. Сучасна концептологія: концепт життя в українській фраземіці. Донецьк: ДонНУ, 2009. 201 с.
8. Красных В. Коды и эталоны культуры (приглашение к разговору). Язык, сознание, коммуникация. М.: МАКСПресс, 2001. Вып. 19. С. 5–19.
9. Красных В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология: курс лекций. М.: Гнозис, 2002. 284 с.
10. Маслова В. Фразеология в контексте культуры. М.: Языки рус. культуры, 1999. 780 с.
11. Маслова В. Когнитивная лингвистика. Минск: Тетра Системс, 2004. 256 с.
12. Маслова В. Лингвокультурология. М.: Академия, 2007. 208 с.
13. Савченко Л. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти. Сімферополь: Доля, 2013. 600 с.
14. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психоконгнітивний та етнокультурний аспекти). К.; Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
15. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
16. Селіванова О. Концептуальний аналіз: проблеми та принципи. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць. Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. Вип. 4. С. 194–197.
17. Телия В. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М.: Школа «ЯРК», 1996. 286 с.
18. Телия В. Культурно-языковая компетенция: ее высокая вероятность и глубокая сокровенность в единицах фразеологического состава языка. Культурные слои во фразеологизмах и дискурсивных практиках / под. ред. В. Телия. М.: Языки славянской культуры, 2004. С. 19–30.
19. Толстая С. Пространство слова. Лексическая семантика в общеславянской перспективе. М., 2008. 528 с.
20. Толстой Н. Язык и народная культура: очерки по славянской мифологии и этнолінгвістике. М.: Индрик, 1995. 512 с.
21. Чибор І. Репрезентація міфологічного етнокоду культури в українській фразеології: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Чернівці, 2015. 302 с.

Гарбера И. В. Концепт ЧЕЛОВЕК во фразеологии восточностепных украинских говоров: вторичная семиотическая система

В статье освещаются теоретико-прикладные вопросы культурного кодирования, характеризуется вторичная семиотическая система концепта человек во фразеологии восточностепных украинских говоров с основательным описанием лексико-семантических вариантов репрезентантов культурных кодов.

Ключевые слова: вторичная семиотическая система, концепт человек, фразеология восточностепных украинских говоров, лексико-семантический вариант, код культуры.

Harbera I. Concept HUMAN in the Phraseology of East Steppe Ukrainian Dialects: Secondary Semiotic System

In the article theoretical and application issues of the cultural coding have been covered, the secondary semiotic system of the concept human in the phraseology of East Steppe Ukrainian dialects has been characterized including the justified description of lexical and semantic variants of representatives of cultural codes.

Key words: secondary semiotic system, concept human, phraseology of East Steppe Ukrainian dialects, lexical and semantic variant, code of culture.